

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

3. Кан Мангиль. Новый взгляд на новейшую историю Кореи // Тихонов В. М. История Кореи : в 2 т. М., 2011. Т. 2.

4. Пэк Пом Ким Гу – борец за независимость Кореи. http://world.kbs.co.kr/service/contents_view.htm?lang=r&menu_cate=history&id=&board_seq=59720&page=26&board_code= (Есепке алынған күн: 26.03.2023).

УДК 327.56

ҮНДІСТАН МЕН ПӘКІСТАН АРАСЫНДАҒЫ КАШМИР МӘСЕЛЕСІ

Ерғалиқызы Наргиз

nargnarg324@gmail.com

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ шет тілі: екі шет тілі мамандығының 2 курс студенті

Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші – А.Әлібекұлы

Кашмир қақтығысы - Азия аймағының тарихындағы ең ұзаққа созылған қақтығыс, оның тарихы Үндістан мен Пәкістан тәуелсіздік алғанға дейін басталды. Кашмирді ислам дінін ұстанушылар мекендеген және 1846-1947 жылдары жартылай тәуелсіз мемлекет болған (Ұлыбританияның ықпалымен) [1]. Джамму және Кашмир штаты үнді-пәкістан шекарасында, Гималай мен Тибеттің түйіскен жерінде орналасқан. Проблемалық аумақ екі елдің қарама-қайшылықтарының түйіні болып табылады, дәл осы қарама-қайшылықтар негізінде Үндістан мен Пәкістан арасындағы келіспеушіліктерді туғызды. Қақтығыс тарихы Британдық Үндістан тәуелсіздік алған сәттен басталды деп жалпы қабылданған, бірақ айта кету керек нәрсе, 1930 жылдары қақтығыстың пайда болуы туралы деректер пайда болды. Бұл аймақта Англия индуизмді қолдады, ол Индуизмді ұстанатын билеушілерге артықшылық берді, ал территория тұрғындарының көпшілігі мұсылман болды. Бұл заңдар халықтың наразылығын тудырды және 1931 жылы көтеріліс басталып, оны орталық әкімшілік аяусыз басып тастады.

Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін, Англияның континенттен кететіні белгілі болған кезде, екі негізгі дінді ұстанған халықтың одан әрі өмір сүруі туралы мәселе туындады: ислам және индуизм.[2] Ұлт-азаттық қозғалыс екі партия ұсынды: Үнді Ұлттық Конгресі және Мұсылман лигасы. Екі партия да тәуелсіздік үшін күресті, бірақ тәуелсіз Үндістанның болашағы туралы түсініктер әр түрлі болды. ҰҰК бастапқыда Үндістанның бөлінуіне қарсы болды, партия халықтың индустар мен мұсылмандарға бөлінуін мойындамады. Ал мұсылман лигасы өз кезегінде мұсылмандар мен индустар әртүрлі ұлттар болып саналатын екі ұлт теориясын ұстанды. Екі ұлт теориясы индустар мен мұсылмандардың мәдени мұралары әртүрлі, сондықтан елді діни принцип бойынша бөлу керек дегенді білдірді. 1940 жылға қарай мұсылман лигасы Үнді мұсылмандарының жеке мемлекетін құру туралы мәселе көтерді, ал ҰҰК келісуге мәжбүр болды. Жоспар жасалды, оған сәйкес Британдық Үндістан екі тәуелсіз мемлекетке бөлінді.

Үндістан тарихи тұрғыда әрқашан көптеген князьдітер болған. Отаршылдық билігінде де ерекшелік болған жоқ, өйткені бұл кезеңде колония көптеген князьдіктердің тіркесуі болды. Үндістанның бөлінуі кезінде оның құрамына ресми түрде кірмеген князьдіктерге таңдау құқығы берілді: Үндістанға кіру; Пәкістан құрамына кіру; метрополиямен бұрынғы

қатынастарды сақтау. Сонымен қатар князьдіктердің географиялық жағдайын және олардың тұрғындарының мүдделерін ескеру қажет болды. Колонияны бөлу тұрғысынан халықтың діни байланысы ескерілмегеніне назар аударған жөн. Әрине, кейбір жағдайларда діни фактордың рөлі ескерілді, бірақ шешуші деп танылмады. Соңғы шешімді халықтың мүдделеріне сүйене отырып, князь қабылдауы керек еді. Дәл осы бап Джамму мен Кашмир штатында бұрыннан бар келіспеушіліктердің дамуына түрткі болды.

Ресми түрде ешқандай бұзушылықтар болған жоқ, князь кез-келген мемлекетке қосылуға құқылы болды, бірақ ол Үндістанның пайдасына өз таңдауын жасады, ол индуизмнің жақтаушысы болды, оны штат элитасы да ұстанды. Сонымен қатар, Мемлекет іс жүзінде 80% мұсылмандардан тұрды, бірақ саяси элитаның әрекеттерінің арқасында Үндістанның құрамына кірді, оның халқы негізінен индуизмді ұстанды. Джамму мен Кашмирді мұсылман Пәкістан құрамына қосу қисынды болар еді.[3] мұның барлық алғышарттары болды: шекара кез-келген мемлекетке қосылуға мүмкіндік берді; халықтың көп бөлігі исламды ұстанды.

Сондай ақ, қақтығыс бастапқыда діни және этникалық сипатта болды, бірақ Үндістан тәуелсіздік алғаннан кейін қақтығыс айқын саяси сипатқа ие болды және халықаралық қақтығыс кезеңіне өтті.[4] Үндістан Конституциясына сәйкес[5] оның бірде-бір аумағы Одақ құрамынан шыға алмайды. Сондықтан Үндістан өз мемлекетінің тұтастығын артта қалдырды.

Саяси қақтығыстың күшеюі 1947 жылдың 14-15 тамызына қараған түні болды Британдық Үндістан тәуелсіздік алды. Үндістанның бөлінуі этникалық және діни негіздегі қақтығыстармен қатар жүрді. Джамму мен Кашмирдің бөлінуі туралы дау өте өткір мәселе болды.

Үндістан мен Пәкістан арасында олардың тәуелсіз өмір сүру тарихында үш қарулы қақтығыс болған деп есептеледі: 1947-1948 жылдардағы бірінші Үнді-Пәкістан соғысы; 1965 жылғы екінші Үнді-Пәкістан соғысы; 1971 жылғы үшінші Үнді-Пәкістан соғысы. Басқа да қарулы қақтығыстар орын алды, бірақ олар жергілікті және қысқа болды. Әрбір қарулы қақтығысты жеке қарастырайық.[6]

Бірінші Үнді-Пәкістан соғысы Британдық Үндістан бөлінгеннен кейін екі айдан кейін басталды. 1947 жылдың 20 қазанынан 21 қазанына қараған түні Пәкістан үкіметі Пәкістан провинциясының пуштун шекаралас тайпаларының Джамму және Кашмир княздігінің аумағына басып кіруіне қадам жасады. Кейінірек тайпалардың әскери әрекеттерін Пәкістанның тұрақты әскерлері қолдады.

Бұл араңдатушылық тек территорияны жаулап алу мақсатын ғана емес, сонымен бірге Пәкістан Үкіметінің пуштун тайпаларын басып-жаншуын көздеді. Ең қарулы қақтығысқа оралсақ, төрт күннен кейін, 24 қазанда, пуштундар басып алған аумақта егеменді білім беру Азад Кашмир[7] және оның Пәкістанның оның құрамына кіруі[8] жарияланды. Князьдіктер Кашмирдің Үндістанға қосылғанын мәлімдеп, кейін Делиден көмек сұрады. Үндістан тез әрекет етіп, қарулы күштерін соғыс аймағына көшірді, бұл агрессорды тоқтатуға мүмкіндік берді. Бірақ қарулы қақтығыстар мұнымен аяқталған жоқ. Сол жылдың 28 қазаны мен 22 желтоқсаны аралығында екі ел арасында келіссөздер жүргізілді, бірақ қарулы әрекеттер тоқтаған жоқ. Көп ұзамай Пәкістан тұрақты әскерлерді тартты. Дж. Неру басқарған Үндістан үкіметі мәселені шешу үшін референдум өткізуге келісті және Пәкістанның БҰҰ-ға жасаған әрекеттеріне шағым беру арқылы қақтығысты интернационалдандыруға бел буды [9]. 1949 жылы 1 қаңтарда тараптар соғыс қимылдарын тоқтату туралы шешімді жариялады және шілдеде соғысты тоқтату туралы келісімге қол қойды.

Бірінші Үнді-Пәкістан соғысының нәтижесі соғысты тоқтатып, аймақты үш бөлікке бөлетін мемлекеттердің жаңа шекарасының пайда болуы болды:

Бірінші бөлім – Азад Кашмир, бұл өрт сызығының бойындағы тар жолақ. Бұл территория іс жүзінде қарулы әрекеттер тоқтатылғаннан кейін Пәкістанға өтті, дегенмен Үндістан мұны мойындамайды және барлық карталарында бұл территорияны Үндістанның бөлігі ретінде белгілейді. 1956 жылы Азад Кашмир Пәкістаннан тәуелсіздік алды, дегенмен, әрине, бұл территорияны Пәкістан басқарады.

Екінші бөлім - Солтүстік территориялар, олар Пәкістанға да кетіп, 1956 жылы "Солтүстік территориялар агенттігі" атауын алды.

Үшінші бөлім – Князьдіктің қалдықтары - Үндістаннан кетті, ол 1956 жылы әкімшілік қайта құрулар жүргізіп, осы бөлікке Джамму мен Кашмир штатының мәртебесін берді. Бірінші Үнді-Пәкістан соғысынан кейін Үндістан мен Пәкістан арасындағы қарым-қатынас шиеленісе түсті. Джамму мен Кашмир штатында, сондай-ақ көршілес Пенджаб штатында бөгеттер мен каналдар жүйесі бар, ол ХІХ ғасырдың аяғында, князьдік әлі екі мемлекет арасында бөлінбеген кезде салынған. Бұл жүйелі жер учаскелерін суарды, су Инд өзенінің бес саласынан алынды: Джелам, Чинаб, Рави, Беас және Сатледж. Алғашқы екеуі Джамму мен Кашмир штатында болды, іс жүзінде Индтың өзі, ал қалған үш саласы Пенджаб штатына жетті. 1949 жылдың көктемінде Үндістан Үкіметі сумен қамтамасыз етуді тоқтатты, осылайша Пәкістан өзіне тиесілі Пенджабтың тарихи бөлігіндегі егістіктерді суаруға қауқарсыз болып қалды.

Осы оқиғадан кейін Пәкістан су үшін төлеуге мәжбүр болды. 1952 жылы Халықаралық банк Индия су ресурстарын қайта құру және бөлісу жүйесін ұсынды, сол жылы бұл ұсынысты екі ел де қабылдады[10].

Екінші Үнді-Пәкістан соғысы 1965 жылы басталды. Ресми себеп Качский Ранна ауданындағы қазіргі шекараның оңтүстік бөлігіндегі шекара сызығының белгісіздігі болды. Көп ұзамай қарулы қақтығыс Кашмирге де тарады. Үндістан Пәкістанның соққысына тойтарыс беруге мәжбүр болды. Соғыс бір жылдан аз уақытқа созылды, бірақ екі жақ та заманауи қару-жарақ стандарттарын қолданды. Муссон жаңбыры басталғаннан кейін қақтығыс өздігінен жойылды. Качский Ранн-бұл маусымдық муссондық жаңбыр кезінде батпақты жерге айналатын тұзды шөл, және, әрине, мұндай аумақта бронетранспортерлер қозғала алмады, қарулы әрекеттерді тоқтауының негізгі себебі осы болды. Үшінші тарап ретінде Ұлыбритания да қарулы қақтығысты шешуге тырысты. Оның делдалдығымен 1965 жылдың қыркүйегінде соғым қимылдары тоқтатылды және әскери қақтығыс кең ауқымды және ұзаққа созылған сипатқа ие болмады[11].

Үшінші Үнді-Пәкістан соғысын екі кезеңге бөлуге болады: біріншісі – 1971 жылдың күзіндегі соғысқа дейінгі кезең (бірақ соғыс ресми түрде жарияланбады); екіншісі – 1971 жылдың 3-17 желтоқсаны аралығында Пәкістан Үндістанға ресми түрде әскери соғыс жариялаған. Бірінші кезеңді қарастырсақ, Британдық Үндістан бөлінген кезде Пәкістан екі анклавтан тұрды Батыс Пәкістан және Шығыс Пәкістан, қазір Бангладеш. Үндістан географиялық тұрғыдан Пәкістанның біртұтас мемлекетін екі бөлікке бөлді – батыс және шығыс. Батыс Пәкістан Шығысқа қарағанда барлық салаларда үстемдік етті: Астана Батыс Пәкістанда болды, сол жерде елдің саяси элитасы қалыптасты, Экономикалық даму да тең болмады, Батыс Пәкістанға көп қаражат салынды. Тілдік қайшылықтар да болды. 1952 жылы Пәкістанда урду тілі ресми тілге айналды, ал бүкіл Шығыс Пәкістан бенгали тілінде сөйледі. Шығыс Пәкістан тұрғындары және олар Батыс Пәкістан халқынан асып түсті, өздерін "екінші дәрежелі" адамдар ретінде сезіне бастады, Қайшылықтар күшейе түсті.

Күрестегі соңғы серпін 1970 жылғы табиғи апат болды, тропикалық циклон жарты миллионнан астам адамның өмірін қиды. Аймақтық билік үкіметтің әрекетсіздікдігіне шағымданып, тиімді көмек көрсетпеді деп айыптады, содан кейін мыңдаған көріністер болды. 1970 жылы желтоқсанда парламентке сайлау өтті және шығыс автономия беруді жақтаған Авами лигасының партиясы көпшіліктің разылығына ие болды. Бірақ Зульфикар Али Бхутто Авам лига партиясын басқарған Муджибур Рахманның премьер-министр қызметіне тағайындалуына қарсы болды[12]. Саясаткерлердің қақтығысы 1971 жылы 7 наурызда Рахманның Шығыс Пәкістанның тәуелсіздігі үшін күрес туралы сөз сөйлеуімен аяқталды, ал 25 Наурызда Пәкістан армиясы Шығыс Пәкістанға аймаққа бақылау орнату мақсатында кірді, ал Рахманның өзі "Авам лигалары"партиясына тыйым салу арқылы қамауға алынды[13]. 27 наурызда елде тәуелсіздік үшін күрес басталды. Бастапқыда Пәкістан армиясы аз қарсылықпен жеңіске жетті, бірақ ауылдарда "муक्तिбахини"партизандық қозғалысы басталды. Пәкістан үкіметі тәуелсіздік үшін күресті аяусыз басып тастады, кейбір мәліметтер бойынша 200 мыңнан 3 миллионға дейін адам қаза тауып, тағы 8 миллион адам Үндістанға қашып кетті[14].

Үндістан босқындардың проблемаларына халықаралық қоғамның назарын аудару бағдарламасын енгізді, сонымен қатар партизан қозғалысына әскери көмек көрсетті, оларды шағын өзен флотымен және әуе күштерімен қамтамасыз етті.

Партизандар Шығыс Пәкістандағы джунгли мен өзен аймағында әскери әрекеттер жүргізіп, шекарадан Үндістанға шегінді. Біртіндеп Үндістанның тұрақты әскерлері шекараға қарай тартыла бастады.

Шиеленіс күшейе түсті. 1971 жылдың 21 қараша күні екі елдің тұрақты әскерлерінің Қарулы құрлық пен әуе қақтығыстары болған оқиғалармен аяқталды.

Екінші кезең 1971 жылы 3 желтоқсанда Пәкістан Үндістанға соғыс жариялап, құрлықтағы әскерлерінің шабуылымен және "Шыңғыс Хан"деп аталатын операциямен бірге соғыс жариялады. Операция Пәкістан әуе күштерінің бірқатар үнді әуе базаларын бомбалауынан тұрды. Ол 1967 жылғы алты күндік соғыстың бірінші күнінде Израиль әуе шабуылының әсерінен жоспарланған болатын, нәтижесінде араб елдерінің әуе күштері істен шықты [15]. Бірақ Пәкістан үшін бұл операция сәтті болмады.

Сол түні Индира Ганди соғыс басталғанын жариялады, ал Үндістан Пәкістанның әуе базаларына жауапты әуе күштерін жіберді. 4 желтоқсаннан бастап Үндістанда төтенше жағдай жарияланып, армияны жұмылдыру бастады. Пәкістан қолбасшылығы Үндістанға екі майданға соғыс енгізуге тырысты және батыста шабуыл жасады [16].

7 желтоқсанда, қарулы қақтығыс батыс және шығыс бөлімдерді қамтыған кезде, БҰҰ Бас Ассамблеясының Бас хатшысы Вальдхаймның Кашмирдегі қақтығысты тоқтату жайлы баяндамасына сүйене отырып, қарар қабылдады, бұл атысты тоқтату және әскерлерді өз аумағына шығару қажеттілігін білдірді.

Соғыс басталғаннан кейін екі аптадан кейін Үндістан құрлықта да, теңізде де жеңіске жеткені белгілі болды. Шығыс майданда Үнді күштері Пәкістанның барлық негізгі қорғаныс базаларын айналып өтіп, тез алға жылжыды. Теңізде Үндістан да жеңіске жетіп, 4 желтоқсанда Пәкістанның "Гази" сүңгуір қайығын, ал 5 желтоқсанда "Хайбер" эсминенің және "Мухафиз"күзет миносын суға батырды.

Жағдайдың нашарлығын көріп, 1971 жылы 16 желтоқсанда Пәкістан генералы Ниязи өз әскерлерін тапсыру туралы актіге қол қойды, ал 17 желтоқсанда Индира Ганди мен Пәкістан Президенті Зульфикар Али Бхутто Кашмирде соғысты тоқтату туралы келісімге қол қойды.

Осылайша, үшінші Үнді-Пәкістан соғысы Пәкістанның жеңілісімен және Үндістанның жеңісімен аяқталды. Егер Америка Құрама Штаттары мен Кеңес Одағының Делиге жасаған қысымы болмаса, Пәкістанның тәуелсіз мемлекет ретінде өмір сүруі күмән тудыруы мүмкін деген пікір болды. Үнді саясаткерлері 1971 жылы "Жеңіс соңына дейін" соғыс жүргізуге ниеті жоқ деп сендірді [17].

Үшінші Үнді-Пәкістан соғысы аяқталғаннан кейін, 21 желтоқсанда БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі әскерлер өз аумақтарына шығарылғанға дейін атысты тоқтатуды көздейтін қаулы қабылдады.

1972 жылдың 28 маусымы мен 3 шілдесі аралығында Симле қаласында Үндістан Премьер-министрі Индира Ганди мен Пәкістан Президенті Бхутто келіссөздер жүргізді. Елдердің жоғарғы басшылығы Үндістан мен Пәкістан арасындағы қатынастарды дамыту перспективаларын көздейтін келісімге қол қойды. Екі ел үкіметтерінің қақтығыстарды тоқтатуға, субконтинентте достық және үйлесімді қарым-қатынастар мен берік бейбітшілік орнатуға күш салуға шешім қабылдады. Кашмир мәселесіне қатысты екі тарапты құрметтеу және келісімді бұзған жағдайда күш қолданбау туралы шешім қабылданды [18].

1974 жылы Үндістанда ядролық қару сынағы жүргізіліп, 1980 жылдардың ортасына дейін Үндістан мен Пәкістан арасындағы қарым-қатынаста қол жеткізілген бейбітшілікті қарым-қатынасын айтарлықтай қиындатты. 1983 жылы қақтығыс шиеленісе бастады: екі жақ та Сиачим мұздығын басып алу операциясын жоспарлады. 1983 жылы 13 сәуірде Үнді әскерлері "мегдут" операциясын бастады. Мұздықтың 2/3 бөлігін басып алып, Үнді әскерлері шекара заставаларын ұйымдастырды. Пәкістан әскерлері бір жарым айдан кейін ғана тартылды. Қарулы қақтығыстар сәтсіз аяқталып, Үнді армиясы өзінің шекара қауіпсіздігін сақтап қалды, ал Пәкістан армиясы қарсыласынан бір шақырым жерде өзінің Форпост шекарасын ұйымдастыруға шешім қабылдады. Нәтижесінде, жаңа қақтығыстар күштердің басымдығына әкелмеді, тек соғыс пен тұрақты қақтығыстардың жаңа бөлімі пайда болды [19]. Мұздықтағы шайқастардың қызуы 1987-1988 жж. келеді, бірақ бүгінгі күнге дейін ол жерде қақтығыстар орын алмады.

Ауғанстандағы соғыс пен Пәкістанды исламдандырудың басталуымен Үнді-Пәкістан қақтығысындағы Ислам факторының рөлі күрт өсті. 1990 жылдардың басында елде революция бастауды талап еткен "жамағат-и-Ислами" партиясы күшейе түсті. Үндістанның Джамму және Кашмир штатында осы партияның күшеюімен үнемі террористік актілер орын ала бастады. Нәтижесінде Үндістан үкіметі штаттың заң шығарушы Ассамблеясын таратып, президенттік басқаруды енгізуге мәжбүр болды. 1990 жылдардың аяғында Үндістан заң шығарушы Ассамблеяға сайлау өткізу арқылы жағдайды тұрақтандыруға тырысты, бірақ бұл әрекеттер нәтижесіз болып, халықтың көп бөлігі сайлауға қатыспады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Белокреницкий В. Пакистан-Индия: конфронтационная стабильность? // Международные отношения. 2006. Т.4 №2(11).
2. Воскресенский А.Д. Конфликты на Востоке. Этнические и кон-фессиональные. М., 2008.
3. Льюис Г. Без оглядки на богов. Взлет современной Индии. М., 2010.
4. Лунев С.И., Широков Г.К. Трансформация мировой системы и крупнейшие страны Евразии. М., 2001. С. 262.

5. Манойло А.В. Роль цветных революций в демонтаже современных политических режимов // Национальная безопасность / nota bene. – 2014. – № 3. DOI: 10.7256/2073-8560.2014.3.12058
6. Манойло А.В. О противодействии цветным революциям // Меж-дународные отношения. – 2014. – № 3. DOI: 10.7256/2305-560X.2014.3.12060
7. Манойло А.В. Актуальные аспекты формирования нового миропорядка на платформе российской модели ноосферной политики и идеологии ноовитизма // Политика и Общество. – 2014. – № 4. DOI: 10.7256/1812-8696.2014.4.11910
8. Манойло А.В. Роль стратегий управляемого хаоса в формировании нового миропорядка // Право и политика. – 2014. – № 5. DOI: 10.7256/1811-9018.2014.5.11816
9. Манойло А.В. Геополитическая картина современного мира // Национальная безопасность / nota bene. – 2013. – № 5. DOI: 10.7256/2073-8560.2013.5.9394
10. Манойло А.В. Технология реализации программы социальной адаптации военнослужащих // Национальная безопасность / nota bene. – 2013. – № 4. DOI: 10.7256/2073-8560.2013.4.2401
11. Манойло А. В. Парадигмы управления международным конфликтами: конкуренция или конфронтация // Национальная безопасность / nota bene. – 2011. – № 5.
12. Мекулов С.В. История индо-пакистанского вооруженного конфликта. М., 2001.
13. Морозова М. Пакистан. Трагедия продолжается // Азия и Африка сегодня. 2001. №6.
14. Москаленко В. Н. Пакистан и Индия: две страны, один конфликт // Азия и Африка сегодня. 2001. № 1
15. Плешов О.В. Пакистан: исламский фундаментализм и военный режим // Мусульманские страны у границ СНГ. М., 2001.
16. Семченков А.С. Предупреждение и нейтрализация внешних угроз политической стабильности России. //Вестник Российской нации. 2011. Т. 15. № 4-5.
17. Филиппов В.Р. Национально-культурная автономия: классическая концепция и ее современная интерпритация// Национально-культурная автономия: проблемы и суждения. Сер. «Этнодиалоги», Москва, 1998.
18. Шаумян Т.Л. Кто и почему воюет в Кашмире? Индопакистанское вооруженное противостояние в Каргиле: причины и последствия. М., 1999.
19. Правильная ссылка на статью: Репьева А.М. — История пограничного конфликта Индии и Пакистана // Мировая политика. – 2015. – № 1.

УДК 338.001.36

ПРИРОДНЫЕ РЕСУРСЫ: ДАР ИЛИ ПРОКЛЯТИЕ? ОПЫТ ЯПОНИИ

Исмагамбетова Айкунум Аманжоловна
ismagambetxva@gmail.com

Студентка 2 курса факультета международных отношений Евразийского
национального университета им. Л.Н. Гумилева.

Астана, Казахстан
Научный руководитель – А.А.Тлеубаева